ਜੁਗਨੀ—ਇਕ ਲੋਕ ਵਿਰਾਸਤ

ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਗਾਇਕੀ ਦੀਆਂ ਕਈ ਵੰਨਗੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਟੱਪੇ, ਬੋਲੀਆਂ, ਗੀਤ ਤੇ ਮਾਹੀਆ ਆਦਿ। ਮੁਜ਼ਰਾ ਤੇ ਗ਼ਜ਼ਲ ਮੁਗਲ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਵਿਧਾ ਹੈ। ਦਾਦਰਾ, ਠੁਮਰੀ ਤੇ ਹਰ ਗਾਇਨ ਵਿਧਾਵਾ ਭਾਰਤੀ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ (ਕਲਾਸੀਕਲ) ਵਿਧਾਵਾਂ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਇਨ ਵਿਚ ਵੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਾਗ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਪੱਛਮੀ ਵਿਗਾੜ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਗਾਇਨ ਕਲਾ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਨੂੰ ਸਕੂਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਇਹ ਇਕ ਕੰਨ ਪਾੜਵਾਂ ਸ਼ੋਰ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਹਰ ਵਿਧਾ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਪਿੱਛੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕਹਾਣੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਲੋਰੀ ਇਕ ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ, ਮਾਂ ਬਣਨ ਦੀ ਹਸਰਤ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੇ ਇੱਕ ਮਾਂ ਹੀ ਗਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਮਾਹੀਏ ਪਿੱਛੇ ਵੀ ਇਕ ਲੋਕ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਕਲਪਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਯਥਾਰਥ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਇਨ ਵਿਧਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਜੁਗਨੀ ਵਿਧਾ ਦਾ ਇਕ ਬਕਾਇਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮਨਘੜਤ ਕਹਾਣੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਇਸ ਕਾਲਮ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਜੁਗਨੀ ਦਾ ਜਨਮ 1906 ਈ. ਵਿਚ (ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਹੋਇਐ) ਜਿਸ ਦੀ ਉਮਰ ਅੱਜ 107ਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਕਿ ਇਸਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਗਾਇਕ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗਾਇਨ ਵਿਧਾ ਦਾ ਜੋ ਮੌਜੂ ਉਡਾਕੇ ਇਸ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ, ਇਸਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਐਨਾ ਬੇਪਛਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੁਗਨੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅੱਗੇ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹਾਂ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋਣਾ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਹਾਂ। ਜੁਗਨੀ ਦੇ ਬੁਲੰਦ ਕਿਰਦਾਰ ਵਾਲੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਕੇ ਸਿਜਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਸ਼ਰਮ ਵੀ ਆਈ ਕਿ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਐਵੇਂ ਮਾਣਕ ਦੀ ਗਾਈ ਜੁਗਨੀ (ਜੁਗਨੀ ਬੋਲੀਆਂ ਦੀ ਓਏ ਜੁਗਨੀਯਾਰਾਂ ਦੀ ਜੁਗਨੀ ਸੇਠਾਂ ਤੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੀ) ਸੁਣਕੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਜਾਂ ਗੁਸਲਖਾਨੇ ਵਿਚ ਵੜਕੇ ਨਹਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਗਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਕਈ ਗਾਇਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗਾਇਨ ਵਿਧਾ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਮੋਹਰਾ ਐਨਾ ਬੇਪਛਾਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਭੁੱਲ ਤੇ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਗਾਇਕ ਨਾਲੋਂ ਲੇਖਕ ਵੱਧ ਦੋਸ਼ੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਫਸੋਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਰਹੇ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਕ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਗੀਤਕਾਰੀ ਵੱਲ ਮੁੜਿਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਲਿਬੜੀ ਕਲਮ ਨਾਲ ਇਸ ਬੁਲੰਦ ਵਿਰਾਸਤ ਵਾਲੀ ਲੋਕ ਵਿਧਾ ਤੇ ਇਲਜਾਮ ਤਰਾਸ਼ੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਗੀਤਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਜੁਗਨੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ ਵਾਚਿਆ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀ ਜੁਗਨੀ ਬਾਰੇ ਇਹੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜੁਗਨੀ ਇਕ ਆਪਮੁਹਾਰੀ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁਟਿਆਰ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਮਾਪਿਆਂ, ਸਹੁਰਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਖਾਨਾਬਦੋਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਕਦੇ ਲੁਧਿਆਣੇ, ਕਦੇ ਜਲੰਧਰ, ਤੇ ਕਦੇ ਕਲਕੱਤੇ ਤੁਰੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੁਗਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਨਾਇਕਾ ਹੈ ਤੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਸਨੂੰ ਇਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਲਪਨਾ ਕਰੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਹਨ। ਦੋ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਪੀ. ਟੀ. ਯੂ ਤੇ ਇਕ ਲਵਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਉਚ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੇ ਵੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਜੁਗਨੀ ਦਾ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਇਤਿਹਾਸ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਜੁਗਨੀ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਸ਼ੈਲੀ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਧਾਵਾਂ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪੀ. ਐਚ. ਡੀਜ਼ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਲੋਕ ਸ਼ੈਲੀ ਜੁਗਨੀ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਜਦੋਂ ਜੁਗਨੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਗਾਇਨ ਕਰਕੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਜੁਗਨੀ ਨੂੰ ਮਨ ਆਏ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗਾ ਕੇ ਮੌਜ ਉਡਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਖੋਜ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਕੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸਤੰਬਰ 2006 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਨੇ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੇਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਕੇ ਚਰਚਾ ਛੇੜੀ ਪਰ ਗੱਲ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਾ ਤੁਰ ਸਕੀ। ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਕੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਕੁਝ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜੁਗਨੀ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। 1992 ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ ਜੋ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੇਟੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਪ੍ਰੋ. ਕਸੇਲ ਦਸੰਬਰ 92 ਵਿਚ ਹੀ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵੀ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਦੱਸਿਆ ਉਹ ਥੋੜੇ ਬਹੁਤੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਮਾਸਟਰ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਸੀ।

– ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ 'ਬੌਡੇ'
ਸਾਹਿਤਕ ਸਲਾਹਕਾਰ: "ਮਹਿਕ ਵਤਨ ਦੀ"
ਆਨਰੇਰੀ ਸੰਪਾਦਕ: "ਦਸਤਕ" ਕੈਨੇਡਾ
Ph.98143-04213
E-Mail: dhaliwal.gurmelbaude@gmail.com

ਜੁਗਨੀ ਕਾਵਿ ਕਲਾ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਮਾਝੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਦੋ ਗਾਇਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦਾ ਨਾਂ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਮਾਝੇ ਦਾ ਜੱਟ ਪਰਿਵਾਰ 'ਚੋਂ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਮੰਦਾ (ਮੁਹੰਮਦ) ਸੀ। ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਰਿਵਾਰ 'ਚੋਂ ਸੀ। ਗਾਉਣ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੋਟੀ ਬਣਾ ਲਈ। ਇਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੋਕ ਕਿੱਸੇ (ਮਿਰਜਾ ਸਾਹਿਬਾਂ, ਹੀਰ, ਸੱਸੀ) ਅਤੇ ਟੱਪੇ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਜੁਗਨੀ ਦੀ ਕਾਢ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1906 ਵਿਚ ਕੱਢੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮਲਕਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਨੇ ਲਾਰਡ ਡਲਹੌਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ 1848 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਮਰਾਜ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦਸ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਆਲਸੀ ਵਾਰਸ ਰਾਜ ਸੰਭਾਲ ਨਾ ਸਕੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਐਂਗਲੋ ਸਿੱਖ ਯੁੱਧ ਹਾਰਿਆ 1906 ਵਿਚ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਜੋਤ ਜਗਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਫੇਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸੀ। ਇੰਜ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ "ਜੁਬਲੀ ਫਲੇਮ" ਫੇਰੀ ਜਿਵੇਂ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਉਲੰਪਿਕ ਮਸ਼ਾਲ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਫੇਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸੌ ਦਿਨ ਜਾਂ ਚਾਰ ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਤੇ ਰੋਡ ਸ਼ੋ, ਰਥ ਯਾਤਰਾ ਜਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਢਕਵੰਜ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇੰਜ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਜੁਬਲੀ ਫਲੇਮ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕਲਸ਼ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਵਿਕਟੋਰੀਆ (ਮਲਕਾ) ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਜੈ-ਜੈ ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਫੇਰੀ ਗਈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਨਪੜ ਬਿਸ਼ਨੇ ਜੱਟ ਤੇ (ਮੁਹੰਮਦ) ਮੰਦ੍ਹੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਜੁਬਲੀ ਫਲੇਮ ਨੂੰ ਜੁਗਨੀ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੁਗਨੀ ਕੋਈ ਆਪ ਮੁਹਾਰੀ ਸ਼ਹਿਰ ਸ਼ਹਿਰ ਫਿਰਨ ਵਾਲੀ ਮੁਟਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਇਸਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਗਾਇਕੀ ਵਿਚ ਕੋਝੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੰਦਾ ਤੇ ਬਿਸ਼ਨਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਸੂਰ, ਅਜਨਾਲਾ ਤੇ ਮਾਝੇ ਵਿਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਗਾਉਂਦੇ। ਮੰਦ੍ਹਾ ਢੱਡ ਵਜਾਉਂਦਾ ਤੇ ਬਿਸ਼ਨਾ ਕਿੰਗ ਵਜਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਗਾਉਂਦੇ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਹਿਰ ਮੱਧਮ ਸੀ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਧੁਖ ਰਿਹਾ ਗੁੱਸਾ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਧੁਖ ਰਿਹਾ ਗੁੱਸਾ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ, ਕੁਝ ਦੇਖੇ, ਕੁਝ ਮਾਂ ਬਾਪ ਤੋਂ ਸੁਣੇ ਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੇ ਦੁਖਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਜੁਗਨੀ ਦੇ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਢਾਲਕੇ ਜੁਗਨੀ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪੀੜ, ਲੋਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣਾਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਲੁੱਟ ਕਾਰਨ ਪਨਾਪ ਰਹੀ ਗਰੀਬੀ, ਲਚਾਰੀ ਤੇ ਮਜਲੂਮਾਂ ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਬਣਾ ਕੇ ਗਾਇਆ। ਜੁਗਨੀ ਦੇ ਇਹ ਛੰਦ ਐਨੇ ਮਕਬੂਲ ਹੋਏ ਕਿ ਆਮ ਲੋਕ ਗਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵੀ ਜੁਬਲੀ ਫਲੇਮ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਬਿਸ਼ਨਾ ਤੇ ਮੰਦ੍ਹਾ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਅਖਾੜਾ ਲਗਾ ਲੈਂਦੇ। ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਫਲੇਮ ਜੁਬਲੀ ਨਾਲੋਂ ਮੰਦੇ ਤੇ ਬਿਸ਼ਨੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਵੱਧ ਇਕੱਠ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਇਕੱਠ ਆਪਣੀ ਹੇਠੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਸ਼ਨੇ ਅਤੇ ਮੰਦ੍ਹੇ ਦੀ ਜੁਗਨੀ ਦੇ ਬਗਾਵਤੀ ਬੋਲ ਰਾਸ ਨਾ ਆਏ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ 'ਚੋਂ ਬਗਾਵਤ ਦੀ ਅੱਗ ਝਲਕਦੀ ਸੀ। ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੀਲ ਲਿਆ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਜਸ਼ਨ ਫਿੱਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੁਹੰਮਦ (ਮੰਦ੍ਹਾ) ਨੂੰ ਤੇ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੁਗਨੀ ਦੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਲੋਕ ਗਾਇਕਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੰਦ੍ਹੇ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਠਾਣੇ 'ਚੋਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੱਢਕੇ ਵਿਰਾਨ ਥਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਕਬਰਸਤਾਨ ਵਿਚ ਦੱਬ ਦਿੱਤਾ। ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਤੋਂ ਢਾਈ ਦਹਾਕੇ ਬਾਅਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੇਣ ਉਪਰੰਤ ਜੇਲ੍ਹ ਭੰਨਕੇ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੁਸੈਨੀਵਾਲੇ ਵਿਖੇ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਅਗਨ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੰਝ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪੰਜਾਬਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਗਾਇਨ ਵਿਧਾ ਜੁਗਨੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹਨ। ਇੰਜ ਜੁਗਨੀ ਦਾ ਜਨਮ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ 'ਚੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਜੁਗਨੀ ਲਿਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਤੇ ਗਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਊਟ ਪਟਾਂਗ ਗਾ ਕੇ ਧੂੜ 'ਚ ਟੱਟੂ ਦਬੱਲਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੁਗਨੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੁਗਨੀ ਗਾਉਣ ਤੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛ ਕੇ ਦੇਖਿਓ। ਜੇ ਉਹ ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਲਾਂਭਾ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਣਾ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਇਕੀ ਦੀਆਂ ਮਿਆਰੀ ਵਿਧਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜਾਂ ਵਿਚ ਤੇਲ ਕਿਉਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ? ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਪਤਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਜੁਗਨੀ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਜ਼ਰੂਰ ਦੱਸਿਓ। ਇਕ ਗੱਲ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਜੁਗਨੀ ਦਾ ਅਸਲ ਮੁਹਾਦਰਾ ਨਾ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਫਕ ਸੀ। ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਇਧਰਲੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਫਕ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਮਾਸਟਰ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤਾ ਇਲਮ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗਵੱਈਏ ਅਣਵਿਆਹੇ ਸਨ। ਅਣਵਿਆਹੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਬਣੀ। 1906 ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਾਇਕਾਂ ਦੀ ਉਮਰ 50 ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕੀ ਸਾਡੇ ਦੁੱਧ ਪੀਣੇ ਮਜਨੂੰਆ ਵਰਗੇ ਲੁੱਚੇ ਗਾਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਕੇ ਅਜਿਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਵੇਚਕੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਲੋਕ ਵਿਰੋਧੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੁਹੰਮਦ (ਮੁੰਦ੍ਹੇ) ਤੇ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਣਾਈ ਜੁਗਨੀ ਭਾਵੇਂ ਹਰ ਥਾਂ ਗੂੰਜ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਜੁਗਨੀ ਦਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਮੰਦ੍ਹੇ ਤੇ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਜੁਗਨੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਸੀ, ਇਨਕਲਾਬੀ ਸੀ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਅੱਜ ਗਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਜੁਗਨੀ ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਮੁਹਾਰੀ ਮੁਟਿਆਰ ਦੇ ਕਾਮਕ ਸੰਵੇਗਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਲੋੜ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗਾਇਕ ਕਲਾਕਾਰਾ ਜੁਗਨੀ ਦਾ ਅਸਲ ਅਕਸ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਦਰਦ ਨੂੰ, ਲੋਕ ਕਾਵਿ ਬਣਾਕੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੁਹੰਮਦ ਅਤੇ ਬਿਸ਼ਨੇ ਦੀ ਜੁਗਨੀ ਦੇ ਕੁਝ ਮੌਲਿਕ ਛੰਦ ਇਹ ਹਨ।

ਜੁਗਨੀ ਜਾ ਵੜੀ ਮਜੀਠੇ, ਕੋਈ ਰੰਨ ਨਾ ਆਟਾ ਪੀਠੇ,
ਪੁੱਤਰ ਗੱਭਰੂ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਮਾਰੇ, ਰੋਵਣ ਅੱਖੀਆਂ ਬੁੱਲ ਨੇ ਸੀਤੇ,
ਪੀਰ ਮੇਰਿਆ ਓਏ ਜੁਗਨੀ ਆਈ ਹੈ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹੜੀ ਜੋਤ ਜਗਾਈ ਐ।

ਜੁਗਨੀ ਜਾ ਵੜੀ ਲੁਧਿਆਣੇ, ਲੋਕੀਂ ਮਰਦੇ ਭੁੱਖਣ ਭਾਣੇ
ਮਾਰਨ ਮੁੱਕੀਆਂ ਮੰਗਣ ਦਾਣੇ, ਉਹਨੂੰ ਪੈ ਗਏ ਅੰਨੇ ਕਾਣੇ
ਪੀਰ ਮੇਰਿਆ ਓ ਜੁਗਨੀ ਕਹਿੰਦੀ ਐ, ਕਿਥੋ ਦੇਈਏ ਰੋਟੀ ਮਹਿੰਗੀ ਐ
ਪੀਰ ਮੇਰਿਆ ਓ ਜੁਗਨੀ ਕਹਿੰਦੀ ਐ, ਜਿਹੜਾ ਨਾਂ ਅਲੀ ਦਾ ਲੈਂਦੀ ਐ।

ਜੁਗਨੀ ਜਾ ਵੜੀ ਕਲਕੱਤੇ, ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਰੋਟੀ ਨਾ ਪੱਕੇ
ਭੁਖੇ ਢਿੱਡ ਪਾਣੀ ਨਾ ਪੱਚੇ, ਫੜਦੇ ਮੱਛੀਆਂ ਜਾਲ ਨੇ ਕੱਚੇ
ਰੁੜ ਗਏ ਮਾਪੇ ਰੋਂਦੇ ਬੱਚੇ, ਸਾਡੀ ਭੁੱਖ ਨੇ ਸੁਰਤ ਭੰਵਾਈ ਐ
ਇਹ ਕੇਹੀ ਜੁਗਨੀ ਆਈ ਐ, ਪੀਰ ਮੇਰਿਆ ਓਏ ਜੁਗਨੀ ਆਈ ਹੈ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹੜੀ ਜੋਤ ਜਗਾਈ ਐ।

ਜੁਗਨੀ ਜਾ ਵੜੀ ਬੰਬਈ, ਟਾਟੇ ਹੋਟਲ ਬਣਾਏ ਕਈ
ਏਥੇ ਮੌਜ ਗੋਰਿਆਂ ਲਈ, ਇਹ ਕੇਹੇ ਚੋਜ਼ ਅਮੀਰਾਂ ਦੇ
ਇਹ ਮਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜਮੀਰਾਂ ਦੇ, ਇਹ ਜੁਗਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ
ਇਹ ਕਾਲੀਆਂ ਚਿੱਟੀਆਂ ਜੋਕਾਂ ਦੀ, ਇਹ ਜਾਂਦੀ ਖੂਨ ਮੁਕਾਈ ਐ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹੜੀ ਜੋਤ ਜਗਾਈ ਐ।

ਜੁਗਨੀ ਜਾ ਵੜੀ ਜਲੰਧਰ, ਗੋਰੇ ਕਰਦੇ ਨਿੱਤ ਅਡੰਬਰ
ਬੋਲੇ ਕੋਈ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਅੰਦਰ, ਮਨ ਸੁਲਘੇ ਬਣਗੇ ਖੰਗਰ
ਹੁਣ ਭਾਂਬੜ ਬਣਨ ਤੇ ਆਈ ਐ, ਪੀਰ ਮੇਰਿਆ ਓਏ ਜੁਗਨੀ ਆਈ ਹੈ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹੜੀ ਜੋਤ ਜਗਾਈ ਐ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜੁਬਲੀ ਫਲੇਮ ਨੂੰ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੱਥ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਜੁਗਨੀ ਜਾ ਵੜੀ ਲੁਧਿਆਣੇ, ਜੁਗਨੀ ਜਾ ਵੜੀ ਜਲੰਧਰ, ਜੁਗਨੀ ਜਾ ਵੜੀ ਕਲਕੱਤੇ ਜਿੱਥੇ ਇਕੋ ਰੋਟੀ ਪੱਕੇ ਵਰਗੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਗਾਇਨ ਮੁਖੜੇ ਇਸ ਵਿਧਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੁੜੇ ਤਾਂ ਇਹ ਅੱਜ ਵੀ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗਲਤ ਭਾਵ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਤੰਬਰ 2013 ਵਿਚ ਜੁਗਨੀ ਦਾ, ਮੰਦ੍ਹੇ ਦਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੀ 107ਵੀਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਹੈ। ਆਓ ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਇਨ ਕਲਾ ਜੁਗਨੀ ਨੂੰ ਸਿਜਦਾ ਕਰਕੇ ਇਸਦੇ ਅਕਸ ਤੇ ਪਈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਗਰਦਿਸ਼ ਨੂੰ ਹਟਾਕੇ ਇਸਦੇ ਅਸਲੀ ਮੁਹਾਂਦਰੇ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਜੋ ਜੁਗਨੀ ਕਿਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜਬਰ ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਭੁੱਖ ਦੇ ਸਤਾਏ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜਾਗੋ ਬਣੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਓ ਜੁਗਨੀ ਨੂੰ ਇਹ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਵਿਰਸੇ ਪ੍ਰਤੀ ਲਾਪ੍ਰਵਾਹ ਹਕੂਮਤਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਬੜੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰਾਂ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਤੇ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਨੀਲੇ ਚਿੱਟੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬੋਤਲ ਤੇ ਗ਼ਦਰ ਲਿਖਕੇ ਵੇਚਣ ਵਾਂਗ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਠੇਕੇ ਦੀ ਖਿੜਕੀ 'ਚੋਂ ਦੇਸੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਜੁਗਨੀ ਲਿਖੀ ਬੋਤਲ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬੋਤਲ ਤੇ ਲਿਖੀ ਹੀਰ ਦੀ ਬੋਤਲ ਵੀ ਪੀ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਕੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਕਦੇ ਸੋਚ ਕੇ ਦੇਖਿਓ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਆਉਂਦੇ ਅਕਲ ਦੇ ਅੰਨੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਵੀ ਕਰਿਓ।

ਆਓ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਇਸ ਗਾਇਨ ਵਿਧਾ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਅਤੇ ਜੁਗਨੀ ਦੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਮੁਹੰਮਦ ਅਤੇ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਗਾਇਨ ਵਿਧਾ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਵਜੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਪੂਰੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨਾਇਕਾਂ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰੀਏ। ਇਸ ਦੇ ਖੂਨੀ ਪੱਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਅਤੇ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਵਰਕਿਆਂ ਤੇ ਐਨਾ ਗੂੜਾ ਲਿਖੀਏ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਜੁਗਨੀ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜੁਗਨੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ ਅਨਰਥ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਜੁਗਨੀ ਭਾਰਤ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਲੋਕ ਵਿਰਾਸਤ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਭਰਕੇ ਨਿੱਘ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਨਾ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਜੇ ਕੋਈ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦੀ ਇਸ ਗਾਇਨ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਕੁਤਾਹੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਉਸਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਜੁਅਰਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਜੁਗਨੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੱਸਣ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ। ਦੋਹਾਂ ਪੰਜਾਬਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਤੋਂ ਇਸੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਸਭ ਦਾ ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਬੌਡੇ।